

*Смолина Ольга Олегівна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних наук
Технологічного інституту (м. Сіверськодоцецьк)
Східноукраїнського національного університету ім.В. Даля
obrazos@yandex.ru*

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО ЧЕРНЕЦТВА

У статті досліджуються особливості культури українського православного чернецтва, розглянутого як «ідеальний тип». Виявлений ряд її сутнісних характеристик, таких як безумовна значущість національного чинника, відстоювання права на свободу в питаннях інтерпретації євангельських аспектів, заклопотаність не стільки питаннями містики й споглядання, скільки пошуком і обґрунтуванням шляхів благочестивого улаштування земного життя. Ці риси дозволяють зарахувати культуру українського православного чернецтва до типу «монастирської культури» як діяльного напрямку в православному чернецтві.

Ключові слова: культура православного чернецтва, українське чернецтво, чернеча культура, монастирська культура.

*Смолина Ольга Олеговна,
кандидат искусствоведения, доцент,
доцент кафедры гуманитарных и социальных наук
Технологического института (г. Северодонецк)
Восточноукраинского национального университета им. В. Даля*

ОСОБЕННОСТИ КУЛЬТУРЫ УКРАИНСКОГО ПРАВОСЛАВНОГО МОНАШЕСТВА

В статье исследуются особенности культуры украинского православного монашества, рассмотренного как «идеальный тип». Выявлен ряд ее сущностных характеристик, таких как безусловная значимость национального фактора, отстаивание права на свободу в вопросах интерпретации евангельских аспектов, озабоченность не столько вопросами мистики и созерцания, сколько поиском и обоснованием путей благочестивого устройства земной жизни. Данные черты позволяют отнести культуру украинского православного монашества к типу «монастырской культуры» как деятельному направлению в православном монашестве.

Ключевые слова: культура православного монашества, украинское монашество, монашеская культура, монастырская культура.

Smolina Olga,
PhD in art, assistant professor of the chair
of humanities and social sciences of the Technological institute (Severodonetsk)
of Volodymyr Dahl east Ukrainian national university

SOME FEATURES OF THE CULTURE OF THE UKRAINIAN ORTHODOX MONASTICISM

The article investigates the cultural peculiarities of the Ukrainian Orthodox monasticism, considered as an "ideal type". A number of its essential characteristics is identified, such as the absolute importance of the national factor, upholding the right to freedom in matters of interpretation the evangelical aspects, concernment not so much a question of mysticism and contemplation, as the search for and justification of the ways of the pious device of the earthly life. These features allow us to include culture of the Ukrainian Orthodox monasticism to the type of "monastic culture" as an active direction in the Orthodox monasticism.

Key words: culture of the Orthodox monasticism, the Ukrainian monasticism, monastic culture, monastery culture.

Особливості культури українського православного чернецтва, незважаючи на його багатовікову історію, не можуть сьогодні вважатися дослідженими вичерпно. Науковці, як правило, концентрують свою увагу на соціальній і культурній діяльності монастирів [5; 14], економічному аспекті їхньої діяльності [7; 12], історичних обставинах заснування і життя монастирів [2; 6; 9], особливостях формування й розвитку монастирів в окремих регіонах України [1 та ін.] і т. ін. Власне ж культура українського православного чернецтва, розглянутого як «ідеальний тип» (М. Вебер), поки що не була предметом дослідження в культурологічних розвідках. Актуальність цього питання пов'язана із процесами національно-культурного відродження в Україні, формуванням нової картини світу за участю релігії та її інститутів у сучасній культурі в цілому.

Тож мета цієї статті – визначити деякі особливості культури православного українського чернецтва.

Відомо, що православ'я, на відміну від католицизму, не є централізованим і презентовано окремими територіальними одиницями – помісними церквами, що перебувають у канонічному спілкуванні одна з одною («церквами-сестрами»). Крім того, у структурі Православної Церкви передбачений розподіл не лише за територіальною, але й за національною ознакою – це такі утворення, як автокефалія та екзархат. Але, у той самий час, у церкві не існує механізму набуття автокефалії [4, 291]. Це означає, що кордони націй і кордони церкви не завжди збігаються.

Відсутність національних границь розуміється богословами саме як перевага і найважливіша відмітна риса православної церкви. У тлумаченні Кирила Єрусалимського (315–386) про «кафолічність» церкви вона протиставляється державі, на відміну від якої не має кордонів і відкрита для кожної людини незалежно від її етнічного походження [4, 676].

Слід сказати, що в риториці Біблії відсутнє поняття «нація». Замість нього вживаються слова «народ», «мир», «плем'я», «язик» (слов'янський варіант),

які далеко не ідентичні поняттю «нації». Наприклад, «мир» має опозицією поняття «церква».

Що стосується поняття «народ», то воно так само відрізняється від сучасного загальноприйнятого. Так, в 1-му Посланні Петра стверджується стосовно християн: «ви – рід обраний, царствене священство, народ святий, люди, узяті в уділ, щоб провіщати досконалості, що призвав вас із тьми в дивовижне своє світло; *колись не народ, а нині народ Божий* (курсив мій – О. С.); колись непомилювані, а нині помилювані» (1 Пет. 2, 4-13) [4, 687]. І, на думку Григорія Богослова, «(Христос) став посередником одразу для двох народів – одного далекого, іншого близького (тобто для язичників та іудеїв), – тому що був спільним для обох наріжним каменем <...>» [4, 636].

Цікавий акцент у цьому питанні ставить Г. П. Федотов. Він вважає, що «нація не є якоюсь безособовою категорією в Царстві Божому. Як людина має бути перед Богом, несучи відповідальність за своє життя, так само мають бути й усі народи як якісь духовні спільності, зі своїми гріхами й святістю, у церкві земній й у вічності. Ця релігійна інтуїція про відповідальність націй не могла б зародитися на середньовічному Заході з його єдністю латинської культури. Вона має джерела в Східній Церкві з її плюралізмом мов і культур: східної, грецької, слов'янської... Розповсюдженою була та інтуїція, що кожна християнська нація очолюється в Царстві Божому її святим засновником у Христі» [11, 362].

Засновником націй, отже, виступає той апостол, святий або подвижник, хто приніс християнство на цю землю. Тобто, тут ми маємо справу з визнанням розподілу людства на групи й певною послідовністю в прийнятті ними християнства, а не із сучасним трактуванням поняття «нація».

Тож у контексті православ'я народ є релігійною, сакральною категорією. Група людей (незалежно від національної ознаки) стає повноцінним народом лише з прийняттям християнства. Тобто у словосполученнях «новозавітний народ», «обраний народ», «народ Божий» немає нічого від сучасного поняття «нація».

Цікаві думки щодо співвідношення релігійного (православного) і національного висловлює О. Шмеман. Євангеліє звернене не до народів або рас, а до кожної людини і до всіх людей. Людина спасається не приналежністю до нації, а, навпаки, доля націй залежить від духовного подвигу людини. Христос відокремлює не нації від націй, а праведність від гріха, добро від зла усередині кожної нації та кожної людини [13, 754]. Цінність православ'я не в тому, наскільки воно може виразити ідеї тієї або іншої нації, а, навпаки, цінність націй у тому, наскільки вона здатна нести істини православ'я [13, 479].

Такий підхід у християнстві, що, згідно зі словами апостола Павла: "немає ані іудея, ані елліна; немає ані раба, ані вільного; немає ані чоловічої статі, ані жіночої; всі бо ви єдине є у Христі Ісусі" (Гал. 3, 28), проявлявся, наприклад, у багатонаціональності візантійських монастирів [5, 92].

Подібно тому Н. С. Васиховська по відношенню до Києво-Печерського монастиря зазначає: «чорноризці Києво-Печерського монастиря (у другій половині XI – першій половині XIII століть – О. С.) були зібрані чи не з усіх руських земель. Серед ченців, крім киян, ми бачимо вихідців із Курська, Торопця, Чернігова, Полоцька. Серед ченців були варяги, угорці, половці, вірмени і навіть сирійці» [2, 11].

Разом з тим, факти свідчать про сформовану наявність регіональних особливостей культури чернецтва. Це явище можна пояснити зі сучасних позицій поступовим складанням національної специфіки тих або інших народів. З іншого боку, ця ситуація пояснюється значною часткою свободи, яка в православ'ї присутня у всьому, що не стосується догматів віри. Крім того, чинниками, що вплинули на формування цієї специфіки, є особливості менталітету конкретного народу і його національних традицій як умови формування цієї специфіки, фольклор, вірування й культи, що передують християнству, історичні обставини прийняття християнства, історія народу та ін.

У самій практиці монастирського життя різних Помісних Православних Церков можна виявити відмінності за такими напрямками:

- ступінь строгості аскетичних практик, рівень подвижництва;
- перевага соціальної або споглядальної спрямованості монастирського життя;
- особливості статуту;
- особливості богослужіння;
- кулінарні особливості (дозвіл вживання в раціоні м'яса та вина);
- фольклорні особливості, практика народного вшанування святинь і паломництва;
- особливості кольору, покрою, складу та ін. чернечого і священницького одягу.

Що стосується безпосередньо культури чернецтва, то, за відсутності власне національних переваг, регіони і території тут все ж таки не є рівноцінними, але деякі мають більший, у порівнянні з іншими авторитет, більш значне семантичне навантаження. (Як один із прикладів можна навести порядок поминання першоієрархів Православної Церкви за архієрейським богослужінням, який здійснюється в певній послідовності, що відбиває якоюсь мірою їхнє значення в православному світі).

Особливий авторитет має Афон. Грецька церква традиційно виступає як «паттерн» для української, російської, сербської, болгарської. Константинопольський Патріархат має статус Всесвітнього і має значний авторитет через зрозумілі історичні причини. Ієрусалимська церква розташована на Святій землі, що говорить саме за себе. (Про прадавні традиції інтересу до ієрусалимських земель і їхнє шанування свідчить, наприклад, відоме «Ходіння» Данила). Антіохійський і Олександрійський патріархати хоча й нечисленні, але значимі в християнському світі завдяки своїй стародавності.

Разом із тим, традиції монастирів, наприклад, Афона не можуть бути повною мірою названі національними через наявність на Святій землі багатьох «національних» монастирів Ізограф, Хіландар, Іверський, Пантелеймонів та ін. Однак за період довгого спільного існування, наявності єдиного центру керування Афоном – Кареї, виробилася єдина «афонська» традиція, у якій панівною все ж таки є грецька лінія.

Єдність богослужбових і статутних традицій афонських монастирів відзначав у 17 столітті відомий український мандрівник В. Григорович-Барський:

«чин же одинаковій, якоже и в прочіих». Те ж саме він зазначає і щодо російського Пантелеймонова монастиря, богослужбовий лад якого вже не такий як в інших російських монастирях, але афонський: «и видех чин их в церкве и трапезе такожде, яко и в прочіих монастирях Святогорских, а не тако, якоже вся инако творять в своей земли, на Руссии» [3].

Крім того, особливості життя афонських ченців, на думку В. Григоровича-Барського, полягають у великому фізичному навантаженні – не лише богослужбовому, але й на послухах щодо забезпечення життя власного й братії монастиря, що сильно відрізняє їх від російських ченців: «в нашей бо стране иноки в монастырях аки святіе в раю пребивают, в всяком доволстве и безмолвии, не трудящиеся ни о чем, токмо своїм спасении, понеже тамо имут села и подданіе, иже вся потребная монастыреве соделовают. В Горе же Афонской ничтоже от сих имущіи <...> иноки труждаются денно и ночью, работающее с изливанием пота; днем копающее землю, и творящее лозіе винограда, и всевающее зерно пшенично, им же питаются; ночью же труждаются о спасении своем, – и того ради Россійцики бежат от туду вскоре, яко ненавиюша труда земледельного» [3, 246-247].

Незважаючи на те, що Греція і Афон завжди відігравали роль зразків для слов'янських церков, у монастирських традиціях останніх сформувався ряд місцевих відмінностей.

Так, українські монастирі з часів Київської Русі засновували переважно у містах або поблизу населених пунктів. Приносячи на Русь християнство вже в сформованому виді, монастирі основну увагу спрямовували на місіонерську й соціальну діяльність. Як зауважує І. Н. Ломачинська, чернецтво на Русі виникло раніше, ніж християнство тут стало державною релігією. У зв'язку із цим чернецтво виконувало функцію поширення й популяризації нового вчення в язичницькому середовищі, що передбачало активну соціальну позицію, а згодом було одним з основних чинників формування національної еліти [8]. Крім того, українське чернецтво значно впливало на політику держави (насамперед, за часів Київської Русі), протистояло ідеологічній експансії держави, відігравало значну роль у пошуках культурних зв'язків між Сходом і Заходом [8].

Разом із тим, відсутність захищених від зовнішнього вторгнення територій, постійний релігійний утиск місцевого населення не дозволяли українському чернецтву повною мірою здійснювати свої місіонерські завдання. Через ті самі причини було мало розвинене відлюдництво, монастирі будувалися, в основному, біля міст. Український чернець не розривав повністю свого зв'язку зі світом, одержуючи від нього за необхідності фінансову й моральну допомогу [8]. У цілому, І. Н. Ломачинська обґрунтовує концепцію соціальної значимості українського чернецтва в процесі формування ідеологічних засад українського суспільства на різних історичних етапах, відзначає тісний зв'язок між соціально-духовною діяльністю українського православного чернецтва й становленням соціально-культурної традиції в Україні [8].

В. В. Климов, який досліджував історію й соціально-значущу діяльність українських монастирів, вважає, що тут мав місце «пом'якшений ідеал». «Поширення набули монастирі з поміркованими правилами чернечої життєорганізації, що уникали суворостей та надмірностей» [5, 122]. На думку того ж авто-

ра, українським монастирям властива «орієнтація чернецтва на полегшені форми чернечої життєорганізації, милостиню, дарування, заповіти, князівські чи боярські фондуші тощо. <...> ряд особливостей соціально-побутового характеру (наприклад, насильницьке постриження владними чоловіками своїх дружин у черниці, що набуло значного поширення в московській державі і було рідкісним явищем в Україні, де розлучення не було в правовому і церковному відношенні складним; явище безмонастирського бродячого чернецтва, велика поширеність якого в Московії спричинили навіть до його спеціального розгляду й рішення на Стоглавому соборі 1551 р. та ін.)» [5, 416].

Цікаві спостереження щодо чернецтва «Русі Київського періоду» наводить Г. П. Федотов [11]. Через те, що в основі свого аналізу він спирається переважно на практику, традиції та історію Києво-Печерського монастиря, є правомірним зарахувати виділювані ним риси до культури українського православного чернецтва.

Дослідник зазначає, що у візантійській традиції був укорінений образ Христа-Вседержителя, Небесного Царя й Судії, а в чернецтві київського періоду – образ приниженого або «кенотичного» Христа. Ця відмінність «базових» образів Христа призвела до подальших змін у світосприйнятті, у «філософії» і поведінці українського чернецтва.

У візантійському типі милосердя обмежувалося милостинею, а в «кенотичному» християнстві до милосердя приєднується самоприниження. Смирненість візантійського типу ґрунтувалася на строгому дотриманні, і тим самим ствердженні, ієрархічній супідрядності. У кенотичному типі чернець упокорює себе не лише перед вищими, але й перед нижчими чинами суспільства. Однак при цьому він залишає за собою право (і використовує його на практиці) бути вимогливим, суворим до вищих членів суспільства, звертатися до них із владною пророкою силою, закликаючи до справедливості. Отже, кенотичний тип сприйняття християнства руйнує ієрархію.

Спостерігаються відмінності в типах слухняності. Для візантійського типу основою слухняності є страх, а кенотичний тип слухняності живиться лагідністю, милосердям і сприймається як взаємний обов'язок, поступливість. У візантійському підході мотивом покаєння був, знов-таки, страх, а в давньоруському (українському) – прагнення до Христової досконалості [11, 349-350].

У цілому, зі спостережень Г. П. Федотова можна виокремити такі істотні риси культури українського чернецтва:

- кенотичність;
- напруженість духовного життя не між плоттю й духом, а між двома станами плоті – занепалим і перетвореним;
- рідкість явищ містицизму і споглядальності;
- сприйняття і застосування Ісусової молитви (цього важливого складника ісихастської практики) просто як найкоротшої молитовної формули, а не як засобу входження до стану молитовного споглядання;
- неактуальність (наприклад, для Феодосія Печерського) протиріччя між любов'ю до Бога і любов'ю до людей;

- світлий характер есхатологічних очікувань (не очікування Страшного Суду, але сподівання на вічне життя);
- самостійна, безпосередня, творча інтерпретація Євангелія;
- байдужість до шанування святих дів, винятковий культ священного або божественного Материнства;
- визнання можливості не лише чернечого, але й мирського шляху до спасіння [11, 341-354].

Із синодального періоду на українські монастирські традиції значно впливає Російська Православна Церква.

Отже, поняття «народ» у культурі православного чернецтва розуміється як релігійна, сакральна категорія. Формування народу і його відповідальність перед Богом лежать у площині духовній, а певна спільність людей стає народом лише із прийняттям християнства. Разом із тим виявлено регіональну своєрідність проявів культури православного чернецтва, на формування якої впливають такі чинники: особливості менталітету певної спільності людей (народу, нації); особливості національних традицій; місцевий фольклор; вірування й культури, що передували християнству; історичні обставини прийняття християнства; історія народу.

Проведений короткий аналіз дозволяє виокремити такі сутнісні риси культури українського православного чернецтва:

- безумовна значущість національного чинника для культури чернецтва;
- відстоювання права на свободу в питаннях тлумачення та інтерпретації євангельських аспектів;
- ідея рівності ченця (причетного до влади духовної) і світської людини, наділеної державною владою;
- заклопотаність не стільки питаннями містики і споглядання, скільки пошуком і обґрунтуванням шляхів благочестивого улаштування земного життя;
- активна соціально-культурна, культуротворча позиція.

Якщо уявити культуру чернецтва в цілому не як монолітний утворення, але таку, що як має свої типи – «чернечу культуру» (споглядальний напрям у чернецтві) і «монастирську культуру» (її діяльнісний напрямок) [10], то правомірно зарахувати культуру українського православного чернецтва до типу «монастирської культури».

Література

1. *Абдуллаєва М. А.* Православні храми та монастирі Криму як осередки духовного життя грецького населення (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. історичних наук: спец. 07. 00. 01 «історія України». / М. А. Абдуллаєва. – К., 2001. – 13 с.
2. *Васиховская Н. С.* Киево-Печерский монастырь во второй половине XI – первой половине XIII века: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук. / Н. С. Васиховская. – Тюмень, 2009. – 16 с.
3. *Григорович-Барский В.* Странствования по святым местам Востока с 1723 по 1747 г. [Электронный ресурс] / Григорович-Барский Василий. – СПб: Православное палестинское общество, 1885. – Режим доступа: <http://www.isihazm.ru/1/Barskiy.pdf>

4. *Иларион (Алфеев)*. Православие. В 2-х т. / Иларион Алфеев, епископ. – М: изд-во Сретенского монастыря, 2008. – Т. 1 – 2008 – 864 с.
5. *Климов В. В.* Українські православні монастирі та чернецтво: Позиція в національній історії: [монографія] / В. В. Климов. – К.: Інститут філософії НАН України, 2008. – 883 с.
6. *Кузьмук О. С.* Військо Запорозьке Низове і київські чоловічі монастирі в XVII – XVIII ст.: еволюція взаємовідносин: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. історичних наук: спец. 07. 00. 01 «історія України». / О. С. Кузьмук. – К., 2005. – 14 с.
7. *Лавріненко Н. П.* Соціально-економічне становище та культурно-освітня діяльність православних монастирів півдня Київської єпархії (1793-1917): автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. історичних наук: спец. 07. 00. 01 «історія України». / Н. П. Лавріненко. – Черкаси, 2008. – 33 с.
8. *Ломачинська І. М.* Православне чернецтво в Україні як суспільний феномен: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філософських наук: спец. 09. 00. 11 «релігієзнавство». / Ірина Миколаївна Ломачинська. – К., 2001. – 18 с.
9. *Огієнко І.* Українське монашество / Іван Огієнко (митрополит Іларіон) / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та коментарів М. С. Тимошник. – К.: Наша культура і наука, 2002. – 396 с.
10. *Смоліна О.О.* Культура монастирська й чернеча: спільне та відмінне. / О.О.Смоліна // Вісник Прикарпатського університету: Мистецтвознавство. – В.17 – 18. – Івано-Франківськ : "Плай", 2009 – 2010. – С. 113-117.
11. *Федотов Г. П.* Собрание сочинений в 12 томах: Том 10: Русская религиозность: Часть 1: Христианство Киевской Руси X-XIII вв. [Электронный ресурс] / Г. П. Федотов. – МАРТИС SAM & SAM, 2001. – Режим доступа: http://odinblago.ru/filosofiya/fedotov/fedotov_russkaya_relig/
12. *Шкрібітько О. О.* Господарська діяльність монастирів Степової України в XVI – XVIII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. історичних наук: спец. 07. 00. 01 «історія України». / О. О. Шкрібітько. – Донецьк, 2007. – 17 с.
13. *Шмеман А.*, прот. Собрание статей, 1947 – 1983 / протоиерей Александр Шмеман; [сост. Е. Ю. Дорман; предисл. А. И. Кырлежева]. – 2-е изд. – М.: Русский путь, 2011. – 896 с.
14. *Яковець Л. М.* Монастирі та собори України як уособлення християнської писемної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філософських наук: спец. 09. 00. 11 «релігієзнавство». / Л. М. Яковець. – К., 2009. – 20 с.

References

1. Abdullayeva M. A. Pravoslavni hramy` ta monasty`ri Kry`mu yak osередky` duhovnogo zhy`ttya gre-cz`kogo naselennya (kinecz` XVIII – 30-ti roky` XX st.): avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. st. kand. istory`chny`h nauk: specz. 07. 00. 01 «istoriya Ukrayiny». / M. A. Abdullayeva. – K., 2001. – 13 s.
2. Vasy`hovskaya N. S. Ky`evo-Pechersky`j monastyr` vo vtoroj polovy`ne XI – pervoj polovy`ne XIII veka: avtoref. dy`s. na soy`skany`e uch. stepeny` kand. y`st. nauk. / N. S. Vasy`hovskaya. – Tyumen`, 2009. – 16 s.
3. Gry`gorovy`ch-Barsky`j V. Stranstvovany`ya po svyatym mestam Vostoka s 1723 po 1747 g. [Elek-tronnyj resurs] / Gry`gorovy`ch-Barsky`j Vasy`ly`j. – SPb: Pravoslavnoe palesty`nskoe obshhestvo, 1885. – Rezhy`m dostupa: <http://www.isihazm.ru/1/Barskiy.pdf>
4. Y`lary`on (Alfeev). Pravoslavny`e. V 2-x t. / Y`lary`on Alfeev, epy`skop. – M: y`zd-vo Sreten-skogo monastyrya, 2008. – Т. 1 – 2008 – 864 с.
5. Kly`mov V. V. Ukrayins`ki pravoslavni monasty`ri ta chernecztvo: Pozy`ciya v nacional`nij isto-riyi: [monografiya] / V. V. Kly`mov. – K.: Insty`tut filosofiyi NAN Ukrayiny`, 2008. – 883 s.
6. Kuz`muk. O. S. Vijs`ko Zaporoz`ke Ny`zove i ky`yivs`ki cholovichi monasty`ri v XVII – XVIII st.: evolyuciya vzayemovidnosy`n: avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. st. kand. istory`chny`h nauk: specz. 07. 00. 01 «istoriya Ukrayiny». / O. S. Kuz`muk. – K., 2005. – 14 s.

7. Lavrinenko N. P. Social`no-ekonomichne stanovy`shhe ta kul`turno-osvitnya diyal`nist` pravo-slavny`h monasty`riv pivdnya Ky`yivs`koyi yeparhiyi (1793-1917): avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. st. kand. istory`chny`h nauk: specz. 07. 00. 01 «istoriya Ukrayiny`». / N. P. Lavrinenko. – Cherkasy`, 2008. – 33 s.

8. Lomachy`ns`ka I. M. Pravoslavne chernecztvo v Ukrayini yak suspil`ny`j fenomen: avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. st. kand. fy`losofs`ky`h nauk: specz. 09. 00. 11 «religiyeznavstvo». / Iry`na My`kolayivna Lomachy`ns`ka. – K., 2001. – 18 s.

9. Ogiyenko I. Ukrayins`ke monashestvo / Ivan Ogiyenko (my`tropoly`t Ilarion) /Uporyad., avt. ist.-biogr. nary`s u ta komentariiv M. S. Ty`moshny`k. – K.: Nasha kul`tura i nauka, 2002. – 396 s.

10. Smolina O. O. Kul`tura monasty`rs`ka j chernecha: spil`ne ta vidminne. / O. O. Smolina // Visny`k Pry`karpats`kogo universy`tetu: My`stecztoznavstvo. – V.17 – 18. – Ivano-Frankivs`k : "Plaj", 2009 – 2010. – S. 113-117.

11. Fedotov G. P. Sobrany`e sochy`neny`j v 12 tomax: Tom 10: Russkaya rely`gy`oznost`: Chast` 1: Hry`sty`anstvo Ky`evskoj Rusy` X-XIII vv. [Elektronnyj resurs] / G. P. Fedotov. – MARTY`S SAM & SAM, 2001. – Rezhy`m dostupa: http://odinblago.ru/filosofiya/fedotov/fedotov_russkaya_relig/

12. Shkribit`ko O. O. Gospodars`ka diyal`nist` monasty`riv Stepovoyi Ukrayiny` v XVI – XVIII st.: avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. st. kand. istory`chny`h nauk: specz. 07. 00. 01 «isto-riya Ukrayiny`». / O. O. Shkribit`ko. – Donecz`k, 2007. – 17 s.

13. Shmeman A., prot. Sobrany`e statej, 1947 – 1983 / protoy`erej Aleksandr Shmeman; [sost. E. Yu. Dorman; predy`sl. A. Y` Kyrlezheva]. – 2-e y`zd. – M.: Russky`j put`, 2011. – 896 s.

14. Yakovecz` L. M. Monasty`ri ta sobory` Ukrayiny` yak uosoblennya hry`sty`yans`koyi py`semnoyi kul`tury`: avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. st. kand. fy`losofs`ky`h nauk: specz. 09. 00. 11 «religiyeznavstvo». / L. M. Yakovecz`. – K., 2009. – 20 s.

УДК 316.614.5(477)

*Сушицька Інна Михайлівна,
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв*

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

На основі наукового дослідження в статті розглянуто головні мотиви створення сім'ї та оцінка характеру взаємин у соціокультурному середовищі; вивчено пріоритети та життєві цінності членів родин; проаналізовано основні функції життєдіяльності сім'ї та життєві вартості; досліджено вплив сімейного дозвілля на родинні стосунки; визначено суб'єктивну оцінку соціальної стратифікації сім'ї; охарактеризовано дозвілєву культуру сучасної української сім'ї, проаналізовано її особливості в сучасному соціально-культурному просторі.

Ключові слова: українська сім'я, родина, сімейне дозвілля, культура, вільний час респонденти, наукове дослідження.